

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316–047.44.347.962

DOI: 10.21564/2075–7190.39.151136

Герасіна Людмила Миколаївна, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: herasina@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-3299-5255

ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

У статті в соціолого-правовій парадигмі досліджується судова влада як невід’ємна складова сучасної держави та як соціально-правовий інститут (його елементи, риси, функції). Узагальнено проблеми судової соціології, що потребують наукового аналізу; соціологічно доведено, що суспільна роль та ефективність суду полягає не тільки в здійсненні функцій правосуддя, а й у подоланні правового нігілізму, корумпованості та відновленні соціальної справедливості.

Ключові слова: *судова влада, соціально-правовий інститут, ефективність судочинства, проблеми судової соціології, довіра до суду.*

Постановка проблеми. У ХХІ ст. формування правового суспільства стало провідною метою демократичних країн. Правосуддя є атрибутом демократичної влади в правовій державі, її необхідною функцією і відіграє суттєву роль у відтворенні реального права. Сучасна правозастосовча діяльність, особливо судочинство, визнається ефективною, якщо характеризується не тільки реалізацією безпосередньо юридичних завдань, але й досягненням соціальних цілей; не руйнує ідеалів суспільства щодо правової моралі, справедливості, добра і людських цінностей. Як зазначив Рудольф фон Ієрінг:

«Кожен, хто користується благодіяннями права, має у свою чергу також підтримувати в міру сил могутність й авторитет закону...» [1, с. 37]. У цьому полягає *актуальність* визначеної у даній статті проблеми дослідження, бо тільки ефективна судова влада спроможна здійснювати виняткову «соціальну роль» фахового і неупередженого арбітра у спорах стосовно права. Соціальне призначення судової влади, особливо в Україні, яка прагне ввійти до «пулу» демократичних європейських країн, потребує постійних доказів стосовно її здатності втілювати ідеї справедливості, принципи права і законності у життя та суспільну свідомість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплекс даних проблем був започаткований класиками соціології права: Р. Паундом, О. Холмсом, Ж. Карбоньє, К. Ллевеллином, Н. Луманом, Дж. Френком, М. Фуко, Б. Кістяківським, М. Коркуновим, П. Новгородцевим, Л. Петражицьким, Б. Чичеріним, П. Сорокіним [2–11] – і пізніше розвинутий сучасними вченими: В. Казимірчуком, В. Кудрявцевим, В. Лапаєвою, І. Марочкіним, І. Рущенко та ін. [12–17]. Передусім Р. Паунд і О. Холмс розвинули ідеї щодо вирішального значення так званої практичної доцільності у судових справах: звідси істинним і коректним вважалося лише те право, яке міститься у судових рішеннях; а правосвідомість судді має ґрунтуватися не стільки на суворому дотриманні закону, скільки на з'ясуванні його доцільності. Представники «італійської школи» соціології права (А. Пагані, Г. Мартінотті, Є. Моріондо), зокрема, акцентували увагу на вивченні соціального походження суддів, адміністрацій правосуддя, а також на аналізі громадської думки стосовно діяльності та ефективності судів.

Проте теоретизування щодо питань соціальної ролі судової влади і досі лишаються здебільшого абстрактними та потребують свого розкриття у контексті сучасного соціолого-правового дискурсу. Отже, *метою* даної статті є дослідження судової влади не тільки як невід'ємної частини державної системи, але й як соціально-правового інституту (з його елементами, рисами, функціями), суспільним призначенням котрого є ефективне здійснення правосуддя та відновлення соціальної справедливості.

Вклад основного матеріалу. Проблеми судової влади досліджуються не тільки в юридичному, а й у соціологічному та політологічному аспектах. Визначаючи актуальні предмети наукового дискурсу в юридичній соціології, доречно згадати Жана Карбоньє, який зазначав, що право, як будь-яка наука, завжди відчуває потребу у «віддзеркаленні», щоб уникнути самозамилування, догматизму і знати реальний стан речей. Соціологічний аналіз правосуддя на рівні методологічних підходів дозволяє поєднати здобутки доктрини соціологічної юриспруденції, школи «правового реалізму», концепції «вільного права», а також дослідити сучасний стан (ефективність) українського правосуддя за допомогою методів конкретно-соціологічного аналізу. Системний

аналіз застосовується для оцінки соціальних зв'язків суду з іншими гілками влади та громадянським суспільством, а інституційний підхід пропонує дискурс-аналіз функціонування судової влади, як соціального інституту.

Досить затребуваними є сьогодні проблеми, по-перше, виявлення рівня правосвідомості суддівського корпусу та міри впливу політичних еліт, правової комунікації, експертів на реальне функціонування судової влади в Україні; по-друге, з'ясування найважливіших соціально-правових тенденцій у реформуванні судової влади на ґрунті суспільної довіри; по-третє, використання методів соціального моделювання у конструюванні правових технологій з метою підвищення ефективності судочинства тощо. Слід врахувати, що хоча довіра громадян України до судової влади трохи зросла з 2015 по 2017 р. – з 5% до 12%, але це найменший показник серед інших гілок влади (довіра до прокуратури зросла з 8 до 13%, а до поліції знизилася з 21 до 20%). Про це свідчать надані Укрінформу результати Всеукраїнських опитувань громадян, суддів і законодавців щодо судової реформи і сприйняття корупції, яке провела за підсумками 2017 р. Програма USAID з реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» [18]. У зв'язку з цим вважаємо доречним провести порівняльний дискурс-аналіз теоретичних уявлень та інтерпретацій сутності судової влади, що склалися в юридичній та соціологічній науках.

Традиційним юридичним визначенням судової влади є її розуміння як особливої форми діяльності держави, котра через спеціально створені органи правосуддя здійснює захист прав і свобод людини та основ конституційного ладу. Водночас на ґрунті соціологічних інтенцій можна запропонувати таку дефініцію судової влади: *автономна гілка державної влади, компетенція та зміст дій якої проявляється у можливості судових рішень впливати на правову поведінку людей та соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві* [19, с. 439]. Отже, соціологічна парадигма дозволяє перебороти певну обмеженість трактувань, що розглядають судову владу лише як систему органів управління (наприклад, як сукупність службовців, формально поєднаних встановленими цілями і функціями у межах визначеного типу адміністративної організації). На наш погляд, правосуддя передусім сприяє соціальному розкріпаченню особистості, що проявляється в її можливості відстоювати свої права в суді.

Функціонально, як відомо, правосуддя в Україні здійснює судова гілка влади, що має захищати законні права, свободи та інтереси людини і громадянина. В іншому разі виникає ризик повернення до фактичної концентрації всіх видів владно-юридичних повноважень переважно в інституті голови держави або в силових структурах виконавчої влади, що потенційно сприятиме розвитку свавілля, а не правового режиму. Звідси, інфраструктурну основу судової влади складають судові органи, наділені різною компетенцією;

найбільш суттєвим її аспектом є соціально-професійне призначення суду, а саме: розгляд і вирішення життєвих колізій з позицій чинного права; розв'язання соціально-правових конфліктів між фізичними, юридичними особами, між громадянином і державою, між іншими структурами влади.

Отже, безперечної уваги заслуговує проблема обґрунтування судової влади як *соціального інституту*. Вважаємо, що це положення доцільно аргументувати на основі парсонсіанської логіки: об'єктивною стороною побудови інституту суду має виступати структура соціальної дії. У змісті судочинства втілюється вся правова реальність; тому за формою судову владу трактують як сукупність повноважень із здійснення правосуддя; а за суттю – це найважливіший правовий інститут, основою і матеріальним джерелом якого є соціально-правова дійсність. Суспільне виправдання (легітимація) і реальність існування судової влади виявляє себе у ставленні індивідів і соціальних груп до неї, коли ціннісні уявлення правосвідомості людини корелюють із нормами і цінностями, що втілені в судовій системі, принципах правосуддя та діях суддів.

Парадигма інституційного підходу дозволяє кваліфікувати в сутності судової влади ключові ознаки сучасного *соціального інституту*:

– багатоланкова система органів і установ, яка має складну вертикально-ієрархічну і горизонтальну інфраструктуру; причому статус, формат і повноваження судової влади безпосередньо пов'язані з цивілізаційним досвідом держави і типом її правової системи;

– алгоритми діяльності суду строго формалізовані законом; але тією ж мірою обумовлені системою соціальних потреб і очікувань; результати ж судової практики завжди співвідносять із суспільними ідеалами та нормами соціальної справедливості;

– реалізація специфічних функцій, компетенцій і прерогатив, що створює судовій владі особливе місце у системі органів держави і соціального контролю; так, суд є найбільш цивілізованим та ефективним інститутом (органом) з розв'язання соціально-правових конфліктів;

– діяльність суду забезпечується професійними групами фахівців-юристів (суддівський корпус, представники захисту, обвинувачення), соціально-правовий статус яких не тільки закріплений процесуальними нормами, а й визначається типом політичної системи та може соціологічно вимірюватися (зокрема, престиж професії, преференції суддів, їх суспільна легітимність).

Соціологічне розкриття *соціального механізму* судової влади здійснюється через встановлення взаємозв'язку між дією судочинства та правосвідомістю і поведінкою громадянина, який є учасником судових правовідносин, адже соціально-правові, моральні, навіть політичні настанови особи відіграють у цьому суттєву роль. Зокрема, шляхом соціологічних кореляцій можливо:

- показати соціальні зв'язки між процесом реформування і вдосконалення судової влади в Україні та розвитком правової культури соціуму;
- дослідити ефективність методів правової соціалізації (або запропонувати продуктивніші), правового виховання, технологій інформаційно-правових комунікацій, що забезпечують соціальну підтримку і легітимацію суду;
- дослідити ефективність українського правосуддя в аспекті його відкритості, транспарентності (або, навпаки, міри корумпованості);
- охарактеризувати найважливіші соціально-правові тенденції в реформуванні судової системи України та виявити реальний ступінь їх соціального впливу на функціонування судової влади.

Так, показовими є результати соціологічного дослідження, проведеного GFK Ukraine 2018 р. на замовлення Центру демократії і верховенства права, в якому опитали тисячу респондентів (різних за віком, статтю й місцем проживання) щодо критеріїв успіху судової реформи, варіантів повернення довіри до судової системи, реалізації конкурсів на посади суддів, ролі громадськості в судовій реформі тощо [20]. Довіра до судової системи в Україні залишається на невисокому рівні: тільки кожен десятий українець вважає, що діючих суддів слід залишити на посадах, тому треба зосередити увагу на більш прозорих процедурах з відбору нових суддів. Низьку оцінку поки отримали Вища рада правосуддя і Вища кваліфікаційна комісія суддів, які нині, згідно з судовою реформою, вирішують ключові питання суддівської кар'єри. Більшість респондентів (63%) не вірить у здатність цих органів незалежно і справедливо оцінювати своїх колег, а також карати винних.

Свого часу соціологічна парадигма дозволила Жану Карбоньє і американському соціологу права Леону Мейхью визначити коло проблем, які вони умовно назвали *об'єктами судової соціології*. Це – судові рішення і процес його ухвалення, виявлення соціальних впливів і соціального тиску, що здійснюються на осіб, які ухвалюють правові рішення. Утім нам представляється, що в системі сучасних наукових координат проблеми судової соціології можна більше диференціювати і конкретизувати.

По-перше, це *проблема відповідності очікувань суспільства фактичним соціальним результатам діяльності суду*, особливо в аспекті їх збігу (або неспівпадання) з соціальними нормами й ідеалами соціальної справедливості. Узагалі, ідеальна формула соціальних очікувань складається з таких вимог, що висуваються до суду: компетентність + законність + справедливість = **ефективність**. Ці критерії є дуже показовими при виявленні взаємозв'язку між групами-носіями певних типів правової свідомості та їх ставленням до інституту судової влади. Згідно з проведеними конкретно-соціологічними дослідженнями, соціолог права О. С. Гречін виділяє сім типів правосвідомості людини: активно-позитивна (38% респондентів); традиційно-позитивна

(57%); нестійка (3%); прикордонна (1,9%); а також – змішана, перехідна і невизначена правосвідомість [21]. Цікаво, що носії першого типу правосвідомості цілком готові до співпраці із судом, бачать у ньому інструмент захисту своїх інтересів, і шукають можливостей судового вирішення соціальних конфліктів. Носії традиційно-позитивної правосвідомості демонструють лояльне ставлення до суду, але прагнуть за можливості не звертатися в судові інстанції через моральні традиції, поведінкові стереотипи чи релігійні табу. Люди з нестійким або прикордонним типом правосвідомості навмисно дистанціюються від судової влади, прагнуть уникнути зіткнень з нею (або внаслідок недовіри, або через намагання уникнути юридичної відповідальності).

По-друге, *проблема оцінки результатів правосуддя в аспекті дотримання соціально-ціннісного принципу «рівності громадян перед законом»*. Її вирішення вимагає не тільки юридичних досліджень відповідності між складом злочину і мірою покарання, але й вивчення стандартів утіленої соціальної справедливості; фіксації відступів від принципу «індивідуальності покарання», що виявляються у надмірно суворох або необґрунтовано м'яких санкціях суду; аналізу причин цих відступів (як-от наслідок зовнішнього тиску, некомпетентність чи свідомий суб'єктивізм судді).

Як зазначив Кирило Гарник, суддя Окружного адміністративного суду м. Києва, «довіра до судової влади – одна з “болючих точок” у цій історії, хоча захист прав громадян – найперша і найголовніша функція судової системи. Звісно, ми не можемо ігнорувати той факт, що впродовж років корупція псувала імідж судової системи й усього, що з нею пов'язано. Можна навіть сказати, що в таких умовах недовіра до суду – це природно» [22]. У відповідях раніше згаданого КСД, довіру до суддів формують такі чинники: несхоєння злочинів самими суддями (95%); виконання норм суддівської етики, дотримання прав людини (95%); непричетність до корупції (94%); непричетність до ухвалення сумнівних, протизаконних або політизованих рішень (92%); відповідність їх статків задекларованим доходам (92%). Узагалі, звільнення недобросовісних суддів, покарання їх за корупцію – найбільш підтримувана позиція в суспільстві. Що ж до вимог до нових суддів, то дві третини опитаних відзначили важливість наявності досвіду роботи помічником судді (68%) або адвокатом (62%) [20].

По-третє, *проблема вивчення соціальних і юридичних чинників, які інтенсивно впливають на будь-яку правозастосовчу (зокрема, судову) діяльність*. Вона містить дослідження ряду соціальних змінних:

– кадрово-професійний склад суддів (оцінка шляхом контент-аналізу їх наукової, освітньої, статусно-рівневої відповідності; демографічних, соціокультурних ознак);

– тип правової системи, що склалася в країні;

– конкретно-історичні умови здійснення судової діяльності (соціальне середовище, локальні умови, політична обстановка, культурні, релігійні, етнонаціональні чинники);

– соціопсихологічний та етичний механізм ухвалення судових рішень, що зумовлює істину і неупередженість так званого «суддівського розсуду» (Ж. Карбоньє написав, що «суддя – не єдиний інтерпретатор закону... але лише суддя може додати тлумаченню обов'язкову силу»);

– зміст фактичної діяльності, життєвих цінностей і установок судді як особистості у співвідношенні з нормами його «професійного кодексу» і позицією правника.

По-четверте, цікавою і продуктивною є *проблема соціолого-психологічної оцінки стереотипів суддівської поведінки*. Так, американський соціальний психолог Девід Майерс, вивчаючи соціально-психологічні механізми правосуддя, зазначив, що у масовій свідомості американців утвердилися різні іміджеві стереотипи суддів – «непідкупний слугитель Феміди», «професіонал-прагматик», «справедливий арбітр», «мудрий патріарх», але також і «клановий мафіозі». Суспільній же свідомості наших громадян, за підсумками відповідних досліджень, звичніші такі стереотипні постаті суддів:

– «законник, юридичний ідеаліст», що неухильно дотримується закону, але нерідко ідеалізує його силу як догму;

– «формаліст-перестрахувальник», який прагне перекласти з себе особисту відповідальність на попереднє слідство, захистників, керівництво та ін.;

– «юридичний нігіліст», який допускає волюнтаристські відступи від вимог закону і принципів права;

– «корупціонер», суддя готовий умисно, за хабар або цінну послугу, винести неправосудне рішення, тобто ухвалу, що суперечить закону.

Поширення нігілістських деформацій у свідомості політико-правової еліти України має як дореволюційне імперське, так і політико-ідеологічне (часів тоталітаризму) підґрунття. Юридичне дилетантство суджень і вчинків деяких представників української влади руйнує правову тканину державних інститутів, знецінює будь-які розумні юридичні правила. Так, окремі політики і посадові особи відкрито й зухвало, демонструють презирство до чинного законодавства у ЗМІ, або ж латентно і корисливо спекулюють на юридичних колізіях. Деформації правосвідомості прогресували, на жаль, і в представників судової влади України: цей феномен свавілля в праві українська преса назвала «правовим Чорнобилем», який підживлює в країні вкрай несприятливу, порочну тенденцію «більшовизму» з учинення неправових дій (через підконтрольні суди) окремими суб'єктами державного управління, що прагнуть привласнити собі прерогативу на право. Звідси, за даними Центру Економічної Стратегії (Center for Economic Strategy), нестача довіри до суду

займає 2-е місце серед перешкод на шляху до іноземних інвестицій, одразу після корупції.

Урешті, п'яте. *Проблема виникнення і динаміки судових помилок*, яка має не тільки професійний характер, бо з усіх видів юридичної діяльності саме судові помилки завдають суспільству найбільшої шкоди і «соціальної травми». За підрахунками західних соціологів, навіть у прецедентній системі права кожен п'ятий випадок у рішеннях суду – це судова помилка; за оцінкою ж В. М. Кудрявцева, в Росії за останні 10 років, коли діяла смертна кара, число судових помилок досягало 30% – це найвища межа «суддівського браку» навіть для слаборозвинених країн. Соціологічний підхід дозволяє виявити соціальні джерела судових помилок, розташувати їх у порядку «ризикового пріоритету»; важливо також прогнозувати можливі соціальні наслідки певних помилок у судочинстві, бо віддзеркалення подібних помилок у правосвідомості людей та їх соціальні наслідки є колосально руйнівними.

Висновки. Таким чином, аналіз цієї проблеми в інституційній парадигмі дозволяє виявити провідні соціально-правові тенденції в країні; а у біхевіористській – вивчити «моделі» правової поведінки суддів та оцінити ставлення українських громадян до судової влади. Її соціальна роль та ефективність виявляється у здатності суду на основі закону і моралі, цивілізованим шляхом вирішувати правові конфлікти, що виникають у суспільстві; слугувати інструментом соціального контролю, забезпечуючи суспільну стабільність та правопорядок, чим і примножувати соціальну цінність права.

Очевидно, що судова система буде здатна ефективно виконувати правозахистну функцію за умов реальної доступності судочинства громадянам, а держава гарантуватиме їм правову допомогу за ст. 59 Конституції України [23, с. 213]. Більш транспарентну картину правової дійсності може надати вивчення соціальної ролі правосуддя крізь призму реформи і резонансних судових процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иеринг Р. Дух римского права. Борьба за право. Москва : Изд-во Вестника знания (В. В. Битнера), 1912. 71 с.
2. Llewellyn K. N. The Common Law Tradition: Deciding Appeals. Buffalo, N. Y. : W. S. Hein, 1996. xii, 565 p.
3. Luhmann N. Politische Planung. Aufsätze zur Soziologie von Politik und Verwaltung. Opladen : Westdeutscher Verlag, 1971. 256 s.
4. Luhmann N. Trust and Power / edited, with a revised translation and new introduction, by Christian Morgner and Michael King ; original translation by Howard Davies, John Raffan and Kathryn Rooney. Malden, MA : Polity, 2017. xxviii, 231 p.
5. Pound R. The Theory of Judicial Decision for Today. *Harvard Law Review*. 1923. Vol. 36, No 8. P. 940–959.

6. Pound R. The Judicial Process in Action. *New York Law Forum*. 1955. Vol. 11. P. 11–15.
7. Карбонье Ж. Юридическая социология / пер. с фр. и вступ. ст. В. А. Туманова. Москва : Прогресс, 1986. 352 с.
8. Кистяковский Б. А. Право как социальное явление. *Социологические исследования*. 1990. № 3. С. 99–109.
9. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право. Москва : Директ-Медиа, 2014. 615 с.
10. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. Москва : Политиздат, 1992. 543 с.
11. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы / под ред. И. Борисовой. Москва : Ad Marginem, 1999. 479 с.
12. Кудрявцев В. Н., Казимирчук В. П. Современная социология права. Москва : Юристъ, 1995. 135 с.
13. Лапаева В. В. Типы правопонимания: правовая теория и практика : монография. Москва : Российская академия правосудия, 2012. 577 с.
14. Лапаева В. В. Политико-правовое развитие постсоветской России. *Труды Института государства и права РАН*. 2016. Вып. 1. С. 27–47.
15. Марочкін І. Є. Легітимність судової влади. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 118. С. 192–200.
16. Марочкін І. Є., Москвич Л. М., Назаров І. В. Судова влада : монографія / за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2015. 791 с.
17. Рущенко І. П. Соціологія злочинності. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 370 с.
18. Мультимедийная платформа иновещания Украины «Ukrinform». URL: <https://www.ukrinform.ru/> (дата обращения: 10.10.2018).
19. Герасіна Л. М. Соціологічний дискурс проблем судової влади. *Соціологія в ситуації невизначеностей* : матеріали I Конгресу Соціологічної Асоціації України (листопад 2009 р., ХНУ ім. В. Каразіна). Харків, 2009. с. 438–440.
20. Доверие к судебной системе и судьям: что изменилось. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/122948-doverie-k-sudebnoy-sisteme-i-sudyam-chto-izmenilos/> (дата обращения: 5.10.2018).
21. Гречин А. С. Социология правового сознания. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 256 с.
22. Гарник К. Довіра до суду та імідж судової влади: які вони сьогодні? URL: https://sensor.net.ua/blogs/3065355/dovra_do_sudu_ta_mdj_sudovo_vladi_yak_voni_sogodn (дата звернення: 9.10.2018).
23. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України. Київ : Ін Юре, 2002. 724 с.

REFERENCES

1. Iering, R. (1912). *Duh rimskogo prava. Bor'ba za pravo*. Moskva: Izd-vo Vestnika znaniya (V. V. Bitnera) [in Russian].

2. Llewellyn, K. N. (1996). *The Common Law Tradition: Deciding Appeals*. Buffalo, N. Y. : W. S. Hein.
3. Luhmann, N. (1971). *Politische Planung*. Aufsätze zur Soziologie von Politik und Verwaltung. Opladen: Westdeutscher Verlag.
4. Luhmann, N. (2017). *Trust and Power* / edited, with a revised translation and new introduction, by Christian Morgner and Michael King ; original translation by Howard Davies, John Raffan and Kathryn Rooney. Malden, MA: Polity.
5. Pound, R. (1923). The Theory of Judicial Decision for Today. *Harvard Law Review*, 36, (8), 940–959.
6. Pound, R. (1955). The Judicial Process in Action. *New York Law Forum*, 11, 11–15.
7. Karbon'e, Zh. (1986). *Juridicheskaja sociologija* / per. s fr. i vstup. st. V. A. Tumanova. Moskva: Progress [in Russian].
8. Kistjakovskij, B. A. (1990). Pravo kak social'noe javlenie. *Sociologicheskie issledovanija*, 3, 99–109 [in Russian].
9. Kistjakovskij, B. A. (2014). *Social'nye nauki i pravo*. Moskva: Direkt-Media [in Russian].
10. Sorokin, P. A. (1992). *Chelovek. Civilizacija. Obshhestvo*. Moskva: Politizdat [in Russian].
11. Fuko, M. (1999). *Nadzirat' i nakazyvat'*. *Rozhdenie tjur'my* / pod red. I. Borisovoj. Moskva: Ad Marginem [in Russian].
12. Kudrjavcev, V. N., Kazimirchuk, V. P. (1995). *Sovremennaja sociologija prava*. Moskva: Jurist [in Russian].
13. Lapaeva, V. V. (2012). *Tipy pravoponimaniya: pravovaja teorija i praktika*: monografija. Moskva: Rossijskaja akademija pravosudija [in Russian].
14. Lapaeva, V. V. (2016). Politiko-pravovoe razvitie postsovetsoj Rossii. *Trudy Instituta gosudarstva i prava RAN*, 1, 27–47 [in Russian].
15. Marochkin, I. Ye. (2012). Lehitymnist sudovoi vlady. *Problemy zakonnosti*, 118, 192–200 [in Ukrainian].
16. Marochkin, I. Ye., Moskvych, L. M., Nazarov, I. V. (2015). *Sudova vlada*: monohrafiia / za zah. red. I. Ye. Marochkina. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
17. Rushchenko, I. P. (2001). *Sotsiologhiia zlochynnosti*. Kharkiv, Vyd-vo Nats. un-tu vnutr. sprav [in Ukrainian].
18. Mul'timedijnaja platforma inoveshhanija Ukrainy «Ukrinform». Retrieved from URL: <https://www.ukrinform.ru/> [in Russian].
19. Herasina, L. M. (2009). Sociological discourse on the problems of the judiciary. *Sotsiologhiya v sytuatsiyi nevyznachenostey: materialy I Konhresu Sotsiologichnoyi Asotsiatsiyi Ukrayiny*, 438–440 [in Ukrainian].
20. Doverie k sudebnoj sisteme i sud'jam: chto izmenilos'. Retrieved from <https://sud.ua/ru/news/publication/122948-doverie-k-sudebnoy-sisteme-i-sudyam-chto-izmenilos/> [in Russian].
21. Grechin, A. S. (2001). *Sociologija pravovogo soznaniya*. Moskva: JuNITI–DANA [in Russian].

22. Garnik, K. *Dovira do sudu ta imidzh sudovoyi vlady: yaki vony s'ohodni?* Retrieved from <https://censor.net.ua/b3065355> [in Ukrainian].
23. Selivanov, V. M. *Pravo i vlada suverennoi Ukrainy*. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].

Герасина Людмила Николаевна, доктор социологических наук, профессор, профессор кафедры социологии и политологии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

ПРОБЛЕМЫ СОЦИОЛОГО-ПРАВОВОГО АНАЛИЗА СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ И ЕЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ

В статье в социолого-правовой парадигме исследуется судебная власть как неотъемлемая составляющая современного государства, как социально правовой институт (его элементы, черты, функции). Обобщены проблемы судебной социологии, которые нуждаются в научном анализе; доказано социологическим путем, что общественная роль и эффективность суда заключается не только в осуществлении функций правосудия, но и в преодолении правового нигилизма, коррумпированности и восстановлении социальной справедливости.

Ключевые слова: *судебная власть, социально-правовой институт, эффективность судопроизводства, проблемы судебной социологии, доверие к суду.*

Herasina Liudmyla Mykolaivna, Doctor of Sociology Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Sociology and Political Science of the Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv, Ukraine

PROBLEMS OF SOCIOLOGICAL AND LEGAL ANALYSIS TO DEPARTMENT JUDICIAL AND ITS EFFICIENCY

Problem setting. *Justice is the attribute of democratic power in the legal state, it by a necessary function and plays a substantial role in the recreation of the real law. The modern legal proceeding is acknowledged effective, if characterized not only realization directly of legal tasks but also achievement of social aims. The social role of department judicial, especially in Ukraine which aims to enter to the circle of the democratic European countries, needs proofs concerning its ability to incarnate the ideas of justice, principles of right and legality in life.*

Recent research and publications analysis. *The problem analysis of department judicial is founded the classics of legal sociology, O. Kholms, R. Pound, J. Karbon'e, N. Luhmann, Dz. Frank, M. Foucault, B. Kistyakovskiy, M. Korkunov, P. Novgorodcev, L. Petrazhickiy, B. Chicherin, P. Sorokin; and later developed modern scientists K. Llewellyn,*

V. Kudryavcev, V. Kazimirchuk, V. Selivanov, V. Lapaeva, I. Ruschenko, I. Marochkinim but other.

Paper objective. *The primary objective of this article is to analyse in a sociological-legal paradigm a department judicial not only as part of the modern state system but also as a social and legal institute, with his elements, lines, functions; to rotin that him the public setting is effective realization of legal proceedings and proceeding in social justice.*

Paper main body. *The sociological analysis of department judicial allows to combine the doctrine of sociological jurisprudence, school of legal realism and institutional approach; to apply the analysis of the systems for the estimation of social connections of court with other organs of power and civil society; to probe efficiency of the Ukrainian court by concrete sociological researches. Important enough a problem became of exposure of level of sense of justice of judges and degree of influence of political elites, legal communication, experts on the real functioning of department judicial in Ukraine. Grounded problem of department judicial as a “social institute” on the basis of structure of social action, infrastructure, functions and public legitimation. Opening of social mechanism of department judicial is carried out by establishment of intercommunication between the actions of court and sense of justice and conduct of citizens which is the participant of judicial legal relations.*

A trust to the judicial system in Ukraine remains at low level. It was led to by results sociological research, conducted in 2018 year on the order of Center of Democracy and Supremacy of Right (1000 persons are polled). Every tenth from polled considers only, that operating judges answer the position; and suggest to enter more transparent procedure from the selection of new judges. Consequently, in the modern scientific co-ordinates of problem of judicial sociology it follows more expressly to differentiate: it is accordance of expectations of society to the actual results of activity of court; an estimation of justice is in the aspect of observance of principle of “equality of citizens before a law”; sociological estimation of stereotypes of conduct of judges; etc.

Conclusions of the research. *Social efficiency of court consists in ability on the basis of law and moral to settle legal conflicts, that arising up in society; to be the instrument of social control, guarantor of stability and law and order, what to lift the social value of Right.*

Keywords: *department judicial, socially-legal institute, efficiency of the legal proceeding, problems of judicial sociology, trust to the court.*

